

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Researchbib Impact factor: 11.79/2023

SJIF 2024 = 5.444

Том 2, Выпуск 12, 31 Декабрь

БИЗНЕС МУҲИТИНИ ФАОЛЛАШТИРИШ АСОСИДА МИНТАКАНИ КОМПЛЕКС РИВОЖЛАНТИРИШ ОБЪЕКТИВ ЗАРУРАТИ

Жураев Хусан Атамуратович

Термиз иқтисодиёт ва сервис университети
Молия ва туризм кафедраси мудири и.ф.ф.д Phd

Толибжоннова Шохиста Орифжон қизи

Термиз иқтисодиёт ва сервис университети 2- босқич
магистранти

Аннотация

Мазкур мақола бизнес муҳитини фаоллаштириш асосида минтақани комплекс ривожлантиришнинг объектив заруратини кўриб чиқади. Минтақавий иқтисодий ўсиш ва барқарорликни таъминлаш учун, бизнес муҳитининг яхшиланиши ва модернизацияси муҳим аҳамиятга эга. Минтақавий иқтисодиётни ривожлантиришда бизнес муҳитининг аҳамияти, янги иш ўринларини яратиш, инфратузилмани ривожлантириш, ҳамда ижтимоий-иқтисодий барқарорликни таъминлашда бизнес фаолиятининг таъсири ўрганилади. Ушбу мақолада, минтақа иқтисодиётини комплекс ривожлантиришда давлат, хусусий сектор ва жамиятнинг ўзаро алоқаларини чуқур таҳлил қилиш, минтақавий стратегияларни ишлаб чиқиш зарурияти муҳокама қилинади.

Калит сўзлар: Бизнес муҳити, Минтақа ривожланиши, Иқтисодий ўсиш, Инфратузилма, Барқарорлик, Хусусий сектор, Ижтимоий-иқтисодий ривожланиш, Минтақавий стратегия.

Abstract

This article examines the objective need for comprehensive development of the region based on the activation of the business environment. Improvement and modernization of the business environment are of great importance for ensuring regional economic growth and stability. The importance of the business environment in the development of the regional economy, the impact of business activities on creating new jobs, developing infrastructure, and ensuring socio-economic stability are studied. This article

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Researchbib Impact factor: 11.79/2023

SJIF 2024 = 5.444

Том 2, Выпуск 12, 31 Декабрь

discusses the need for a deep analysis of the interrelationships between the state, private sector and society in the comprehensive development of the regional economy, and the development of regional strategies.

Keywords: Business environment, Regional development, Economic growth, Infrastructure, Stability, Private sector, Socio-economic development, Regional strategy.

Аннотация

В данной статье рассматривается объективная необходимость комплексного развития региона на основе активизации бизнес-среды. Для обеспечения регионального экономического роста и стабильности важное значение имеет улучшение и модернизация бизнес-среды. Изучено значение бизнес-среды в развитии региональной экономики, создании новых рабочих мест, развитии инфраструктуры, а также влияние предпринимательской деятельности на обеспечение социальной и экономической стабильности. В данной статье рассматривается необходимость глубокого анализа взаимодействия государства, частного сектора и общества во всестороннем развитии региональной экономики, а также необходимость разработки региональных стратегий.

Ключевые слова: Деловая среда, Региональное развитие, Экономический рост, Инфраструктура, Устойчивость, Частный сектор, Социально-экономическое развитие, Региональная стратегия. Бугунги кунда иктисодиётни ривожлантиришнинг муҳим йўналиши сифатида бизнес муҳитини фаоллаштириш бўлиб, уни асосида бизнес ёки бизнес муҳитини ривожлантириш ётади. Аслида, иктисодий тармоқларга тегишли бизнес тизими тушунчаси “бизнес муҳити” тушунчасининг умумий жиҳатларини ақс эттиради. Ушбу муҳит ҳар бир ҳудуд ёки минтақа шароитида ривожлантирилиши мумкин. Бизнес муҳитининг асосий мақсади бизнес фаолиятини амалга ошириш ва уни самарали ривожлантиришни тақозо қилади. Бизнес муҳити тушунчаси иктисодий категория сифатида бизнес фаолиятини амалга оширишнинг ўзгариб турадиган, хилма-хил ва кўп қисмли майдони, шакли ва кўриниши сифатида мустақил равишда ажралиб чиқди. Бизнес муҳити – ташкилотнинг ички ва ташқи муҳити, бизнес тизими бирлаштирилган ва

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

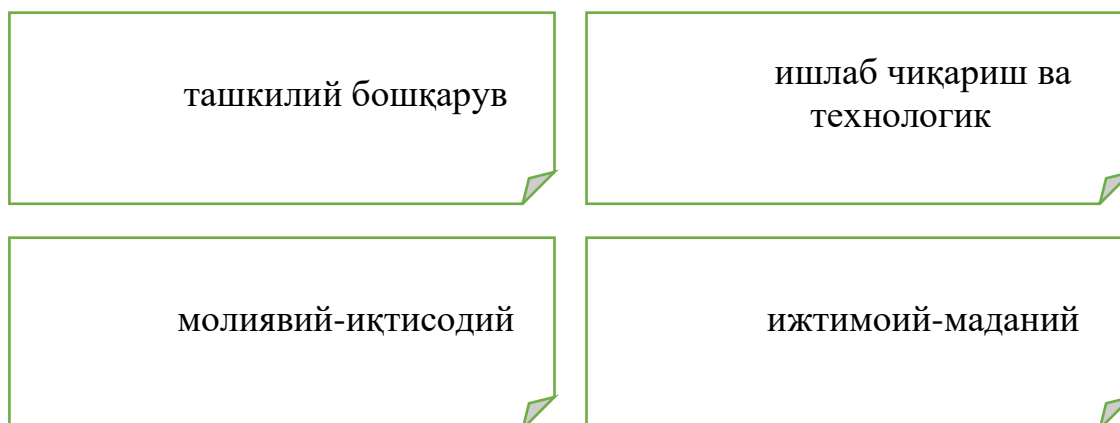
Researchbib Impact factor: 11.79/2023

SJIF 2024 = 5.444

Том 2, Выпуск 12, 31 Декабрь

ташкилий хатти-ҳаракатларини белгилайдиган тизим турлари тўпламидир¹.

Бизнес муҳити дейилганда, бизнеснинг барча турлари билан шуғулланувчи субъектларга ўз фойдасини кўпайтиришга қаратилган, ҳамма учун бир хил шарт-шароитлар яратилган эркин фаолиятни таъминлайдиган ҳолатнинг мавжудлиги тушунилади². Бизнес тизимини моделлаштириш ва ташкил этишга илмий ёндошиш бизнес маконига янада қулайроқ жойлаштириш учун унинг юқори ва пастки чегараларини ўрнатишни тақозо қилади. Ташкилотнинг ташқи муҳитда фазовий жойлашувининг асосчиси америкалик иқтисодчи Р.Коуз бўлиб, у “фирма табиати” (1937 й.) асарини ёзиб, унда иқтисодий ташкилот чегараларини иқтисодий алоқаларни ўрнатиш билан боғлиқ харажатлар билан асослаган³. Бизнес муҳити бизнес тизими таркибига кириб, ташқарига чиқади. Бизнес майдонининг ички қисми ташкилотнинг ички муҳитига ўхшайди. У функционал қуйи тизимларнинг қуйидаги тўпламини ифодалайди (1.1.1-расм):

1.1.1-расм. Бизнес муҳитидаги мавжуд тизимлар тўплами⁴

Бизнес майдонининг ташқи қисми кўп ўлчовли тизим бўлиб, қуйидаги бир нечта даражаларни ўз ичига олади:

¹ Манба: https://studme.org/359074/ekonomika/biznes_sreda_biznes_prostranstvo

² Очилов И.С. Хизмат кўрсатиш соҳаси корхоналарида самарадорликни ошириш йўллари. // Иқтисод фанлари номзоди илмий даражасини олиш учун тақдим этилган диссертация автореферати. – Самарқанд: СамИСИ, 2010. – 12-13 б.

³ Электронный ресурс: <http://analyticalschool.seinst.ru/milestones-of-economic-thought/VEH12%20Coase.pdf>

⁴ Муаллиф ишланмаси

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Researchbib Impact factor: 11.79/2023

SJIF 2024 = 5.444

Том 2, Выпуск 12, 31 Декабрь

- контрагент субъектлар (истеъмолчилар, етказиб берувчилар, миждозлар, пудратчилар, рақобатчилар, аутсорсерлар), яъни. бизнес тизимида турли хил шартномавий муносабатларга эга бўлганлар;
- бизнес тизимини ресурслар билан таъминлайдиган капитал, меҳнат, хизматлар, ахборот ва бошқалар бозорлари;
- ушбу бизнес тизими бошқарув объекти бўлган назорат органлари;
- бизнес тизими фаолиятида иштирок этадиган инфратузилма объектлари;
- бошқарувнинг ушбу сегментида мавжуд бўлган шартлар ва ўйин қоидалари;
- бизнес тизимининг имидж салоҳияти.

Бугунги кунда иқтисодиётнинг турли, яъни хизмат кўрсатиш соҳасида ҳам тадбиркорликни ривожлантириш иқтисодиётни эркинлаштиришнинг асосий шarti ва омилидир. Бунга эришиш учун мамлакатимизда рақобат муҳити яратилган бўлиши лозим. Рақобат муҳити дейилганда, хўжалик юритувчи субъектлар, айниқса тадбиркорлик субъектлари ҳуқуқий тенглигининг таъминланганлиги, табақаланмаган бир хил иқтисодий эркинликнинг жорий қилинганлиги, улар фаолиятига турли маъмурий давлат идоралари аралашуви бартараф этилишига қаратилган қонунлар ва меъёрий ҳужжатларнинг яратилганлиги ва улар амал қилинаётган ҳолат тушунилади⁵.

Ҳар қандай мамлакатнинг миллий иқтисодиётини шаклланишида уни ташкил этувчи минтақаларининг аҳамияти катта. Бозор муносабатларига ўтиш, иқтисодий ислохотларни янада чуқурлаштириш ва эркинлаштириш, барқарор ривожлантиришга эришиш кўп жиҳатдан ана шу минтақалар, яъни мамлакатнинг турли ички қисмларининг салоҳият ва имкониятлари, фаоллигига боғлиқ.

Минтақавий иқтисодиётнинг комплекс ривожланиши мавжуд ихтисослашувга кўра иқтисодиётнинг барча тармоқларининг мақбул мутаносиб ривожланиши билан белгиланади. Ушбу комплекс ривожланиш ҳудудий нисбатлар, мақбул нисбатларни белгилаш ва

---

⁵ Очиллов И.С. Хизмат кўрсатиш соҳаси корхоналарида самарадорликни ошириш йўллари. // Иқтисод фанлари номзоди илмий даражасини олиш учун тақдим этилган диссертация автореферати. – Самарқанд: СамИСИ, 2010. – 13 б.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Researchbib Impact factor: 11.79/2023

SJIF 2024 = 5.444

Том 2, Выпуск 12, 31 Декабрь

сақлаш ўртасида қуйидаги йўналишлар орқали таъминлашни ўз ичига олади⁶:

- хизмат кўрсатиш тармоқлари;
- қазиб олиш ва қайта ишлаш;
- саноат ва қишлоқ хўжалиги;
- ишлаб чиқариш инфратузилмаси ва ижтимоий соҳа;

Минтақавий иқтисодиётнинг комплекс ривожланишини таъминлайдиган қуйидаги кўрсаткичлар ҳам мавжуд:

- минтақавий хўжалик фаолияти ҳажми;
- минтақавий ишлаб чиқариш ичидаги маҳсулот ҳажми;
- тармоқлараро фойдаланиш маҳсулотларининг улуши;
- минтақавий ресурслардан фойдаланиш даражаси;
- минтақа иқтисодиётининг тармоқ тузилиши.

Минтақавий иқтисодий комплекс асосида оддий ёки мураккаб саноат мажмуалари ривожланади. Оддий мажмуа параллел ихтисослашув тармоқларининг бирикмасидан иборат хизмат кўрсатиш соҳалари бўлса, мураккаб мажмуа эса тўғридан-тўғри алоқаларга эга бўлган вертикал ва горизонтал тармоқларнинг мавжудлигидир. Оддий мажмуани яратиш бу тежаш билан бирга келади, чунки ижтимоий қулай шароитлардан фойдаланиш асосида самарали ишлаб чиқариш ривожланади.

Минтақавий иқтисодий комплекс таркибида хизмат кўрсатишнинг барча тармоқлари учун умумий бўлган иқтисодиётни яратиш имконияти мавжуд. Мураккаб комплексларни шакллантиришда нефть-кимё саноатини қайта ишлаш тармоқларини бирлаштириш учун транспорт транспортини камайтириш, энергия алмашиш ва ўзига хос инвестицияларни камайтириш орқали тежаш лозим. Шу муносабат билан ушбу муаммони ҳал қилиш учун ҳудуднинг интенсив асосда комплекс ривожланишини таъминлашнинг объектив ижтимоий-иқтисодий, илмий-техникавий, ташкилий-бошқарув шартларини белгилаб олиш зарур. Бу бозорга хос бўлган ўзига хос талабларни қўядиган иқтисодий қонунларнинг мутлақо янги тури ва ҳаракат механизмини белгилайди. Янги иқтисодий муносабатлар - бозор

⁶ Манба: <https://studfile.net/preview/849037/page:13/>

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Researchbib Impact factor: 11.79/2023

SJIF 2024 = 5.444

Том 2, Выпуск 12, 31 Декабрь

муносабатларининг ривожига, хусусан, талаб ва таклиф, рақобат қонунлари, фойдани максималлаштириш ва бошқалар қиради.

Минтақанинг ишлаб чиқарувчи кучларини комплекс ривожлантиришнинг моҳияти минтақавий ва миллий бозорларнинг маҳсулот ва хизматларга бўлган ўсиб бораётган эҳтиёжларини тўлиқ қондириш учун ҳудудий меҳнат тақсимотини чуқурлаштириш ва республика ишлаб чиқарувчи кучлар тизимига минтақанинг иқтисодий интеграциялашуви асосида ҳудудий ва тармоқ нисбатларини изчил ўзгартиришдан иборат⁷. Минтақанинг ривожланишининг мураккаблиги кўп қиррали ва мураккаб муаммо сифатида унинг асосий белгилари ва хусусиятларини аниқлашга асосланган чуқур тизимли ўрганишни талаб қилади. Бу эса иқтисодий қонуниятларнинг мазмуни ва йўналишини ва минтақани ривожлантириш хусусиятларини белгилайди. Бунда минтақанинг ички ва ташқи муҳити омиллари ўзаро чамбарчас боғлиқ бўлиши лозим.

Минтақавий бозорнинг реал нарх, ҳажм ва сифат кўрсаткичларида аниқлаштирилади. Бу эса унинг иқтисодиёт тармоқларини ривожлантириш йўналишлари, тузилиши ва кўламига қўйиладиган талабларини белгилайди. Шуларга асосан, минтақанинг ишлаб чиқарувчи кучларини ҳар томонлама ривожлантириш қуйидагиларни таъминлайди:

- мавжуд ишлаб чиқариш қувватларини самарали юклаш, тайёр маҳсулотларни ёпиқ ҳолда чиқариш билан ишлаб чиқаришни ихтисослаштириш, экстенсив ва интенсив усуллар орқали ривожлантириш;

- корхоналарни реконструкция қилиш ва техник қайта жиҳозлаш вазифаларини энг самарали ҳал этиш орқали миллий даромаднинг максимал ўсишига эришиш;

- ҳудуд ҳудудларини ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришни мувофиқлаштириш, ишлаб чиқаришни ташкил этишнинг тармоқ ва ҳудудий шакллари имкониятларидан тўлиқ фойдаланиш;

⁷ Рузметов Б. Комплексное развитие региона в условиях углубления экономических реформ (на примере Хорезмской области республики Узбекистан). // Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора экономических наук. - Ташкент: Институт макроэкономических и социальных исследований, 1998. – с.6.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Researchbib Impact factor: 11.79/2023

SJIF 2024 = 5.444

Том 2, Выпуск 12, 31 Декабрь

- хом ашё ва товарлар, қурилиш материаллари импорти ва экспорти, замонавий бозор инфратузилмасини яратиш ҳамда экологик вазиятни яхшилаш;

- ижтимоий муаммоларни муваффақиятли ҳал этиш, яъни янги иш ўринлари, айниқса, қишлоқ жойларда ташкил этиш, цехлар, йирик корхоналар ва ишлаб чиқариш бирлашмалари филиаллари, халқ ҳунармандчилиги ва бошқаларни ташкил этиш орқали аҳолини оқилона иш билан таъминлаш ҳамда қишлоқнинг ижтимоий инфратузилмасини яхшилаш;

- аҳолининг ижтимоий ҳимояга муҳтож қатламларини ижтимоий ҳимоя қилиш учун шарт-шароитлар яратиш ҳамда аҳоли фаровонлигини ошириш.

Тадқиқотлар натижасида иқтисодий ислохотларни чуқурлаштириш, иқтисодиётни барқарорлаштириш шароитида ҳудуднинг ишлаб чиқарувчи кучларини комплекс ривожлантириш бўйича илмий концепция ишлаб чиқилиши лозим. Жумладан, иқтисодий ислохотларни чуқурлаштириш, иқтисодиётни барқарорлаштириш шароитида уларга эришишнинг асосий мақсадлари ва муҳим йўналишлари ва омиллари орқали уларни амалга оширишга ҳисса қўшиш лозим.

Умуман олганда, илмий адабиётларда аксарият ҳолатда минтақаларни анъанавий ижтимоий-иқтисодий ривожланишига эътибор берилган бўлиб, инновацион иқтисодиётни шакллантириш, комплекс ривожлантиришда ишбилармонлик муҳити самарадорлигини ошириш муаммолари етарлича тадқиқ этилмаган. Шу сабабли минтақа иқтисодиётини келажакда комплекс ривожланишига асос бўладиган тармоқларни аниқлаган ҳолда, уларда ишбилармонлик муҳитини ошириш механизмларини такомиллаштириш жуда долзарб ҳисобланади.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Акрамов, А. (2019). Минтақавий иқтисодиёт ва унинг ривожланиш омиллари. Иқтисодиёт ва инновациялар журналы, 7(2), 56-63.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Researchbib Impact factor: 11.79/2023

SJIF 2024 = 5.444

Том 2, Выпуск 12, 31 Декабрь

2. Нематов, М., & Турсунов, И. (2020). Минтақавий ривожланиш ва бизнес муҳитининг ўзаро таъсири. Ёшлар ва иқтисодиёт, 8(4), 45-50.
3. Султонов, А. (2021). Ўзбекистонда бизнес муҳитини яхшилаш ва минтақавий ривожланиш. Минтақавий ривожланиш стратегиялари, 3(1), 30-38.
4. Расулов, Ф. (2018). Минтақавий ривожланиш ва иқтисодий барқарорликнинг интеграцияси. Иқтисодий ўсиш ва таҳлил, 5(2), 25-29.
5. Гуломов, Н. (2022). Инфратузилмани ривожлантириш ва бизнес муҳитини фаоллаштириш. Инновацион иқтисодиёт, 9(3), 75-82.
6. Солиқ имтиёзларининг мамлакат иқтисодиётидаги ўрни . (2024). *Journal of Universal Science Research*, 2(11), 315-318. <https://universalpublishings.com/index.php/jusr/article/view/8165>